

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Податок на доходи фізичних осіб в системі фінансово-економічних відносин»

Студентки 2 курсу, 2м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Хоменко
Вероніки
Леонідівни

Науковий керівник
д.е.н., професор

Козарезенко
Людмила
Володимирівна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Макогон
Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	6
1.1. Сутність процесу оподаткування доходів фізичних осіб.....	6
1.2. Еволюція оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.....	9
РОЗДІЛ 2. ФІСКАЛЬНА ТА РЕГУЛЮЮЧА ФУНКЦІЇ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	15
2.1. Фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб та його роль у формуванні доходної частини державного та місцевих бюджетів.....	15
2.2. Роль податку на доходи фізичних осіб у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни.....	22
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	32
3.1. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та його використання в Україні.....	32
3.2. Удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.....	38
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	49
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Податки є складовою фінансово-економічних відносин з моменту початку функціонування держави, а прямі податки, до складу яких входить податок на доходи фізичних осіб, є вагомим інструментом наповнення бюджетів всіх рівнів.

Оподаткування доходів фізичних осіб є складовою фінансового механізму держави. У результаті перерозподілу доходів фізичних осіб, з одного боку, реалізується необхідність забезпечення належного рівня добробуту різних верств населення, а з іншого – формується фінансова основа держави. Сфера перерозподілу доходів фізичних осіб є одним з основних фінансових ресурсів держави. Це означає, що зі зростанням рівня добробуту платників податків-фізичних осіб та розширенням бази оподаткування буде теоретично відбуватись збільшення надходжень до бюджету, що дасть змогу ефективно реалізовувати соціальну політику.

Важливого значення набуває теоретичне обґрунтування і практична реалізація фіскального потенціалу оподаткування доходів фізичних осіб. Тому, одним із важливих аспектів регулювання розподілу між державою та населенням фінансових ресурсів є податок на доходи фізичних осіб.

Різноманітні аспекти проблематики податку на доходи фізичних осіб досліджують, зокрема, такі науковці, як М. Лебеда, І. Лютий, А. Соколовська, Л. Сідельникова, В. Мельник, В. Опарін, В. Федосов, І. Патока, Ю. Шушкова, Ю. Ганущак, М. Терещов, О. Кириленко, І. Чугунов, увага яких зосереджена на фіскальному та регулюючому потенціалі податку на доходи фізичних осіб, аналізі джерел формування місцевих бюджетів, узагальнення світового досвіду, проблематиці удосконалення адміністрування податку на доходи фізичних осіб, його фіскальної функції.

Актуальність досліджуваної теми полягає в необхідності пошуку шляхів вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні і впровадження її відповідно до європейських стандартів, а також надати можливості ефективно реагувати на трансформаційні процеси в економіці країни.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження податку на доходи фізичних осіб в системі фінансово-економічних відносин, його фіскальної та регулюючої ролі, та розроблення пріоритетних напрямів вдосконалення оподаткування в Україні.

Реалізація мети дослідження передбачає постановку та вирішення ряду наступних **завдань**:

- визначити економічну сутність податку на доходи фізичних осіб;
- простежити еволюцію оподаткування доходів фізичних осіб в Україні;
- проаналізувати фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб та його роль у формуванні доходної частини державного та місцевих бюджетів;
- оцінити роль податку на доходи фізичних осіб у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни;
- розглянути зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб із метою його використання в Україні;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є система оподаткування доходів фізичних осіб.

Предмет дослідження – економічні відносини між державою та платниками податків, що виникають в процесі оподаткування фізичних осіб.

Методологічною основою написання випускної кваліфікаційної роботи є сукупність таких методів: аналізу, синтезу, логічного узагальнення – для уточнення сутності та змісту оподаткування доходів фізичних осіб, інструментів розподілу й перерозподілу доходів населення; статистичного групування – для аналізу динаміки бюджетних надходжень від податку на доходи фізичних осіб; на підставі порівняльного методу досліджено зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його застосування в Україні.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти, звіти Державної Казначейської служби України, дані аудиторських компаній, праці вітчизняних вчених економістів, підручники, навчальні посібники, періодичні та зарубіжні видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виокремленні проблем та перспектив розвитку сучасної системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкриті у статті за темою «Податок на доходи фізичних осіб в системі фінансово-економічних відносин» та опубліковані у збірнику наукових праць студентів денної форми навчання КНТЕУ «Розвиток фінансової системи України в сучасних умовах». – Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2019.

Обсяг та структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Робота викладена на 48 сторінках, і містить: 8 таблиць, 3 рисунки, 5 формул та 3 додатки. Список використаної літератури налічує 47 джерел.

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Сутність процесу оподаткування доходів фізичних осіб

У ринкових умовах податки, з одного боку, є головним джерелом державних доходів, а з другого – істотним важелем державного впливу на економічні процеси в країні [27].

Основним нормативним документом, який регулює податкові відносини в нашій державі, є Податковий кодекс України. Відповідно до нього, в Україні стягуються загальнодержавні та місцеві податки і збори.

Загальнодержавні та місцеві податки і збори встановлюються Верховною Радою України та стягуються в обов'язковому порядку на всій території України, незалежно від того, до якого бюджету вони зараховуються – державного чи місцевого.

До основних загальнодержавних податків та зборів відносять, зокрема податок на доходи фізичних осіб. Він є одним із основних джерел доходів Державного бюджету України та місцевих бюджетів. У результаті перерозподілу доходів фізичних осіб, з одного боку, реалізується економічна доктрина щодо рівня добробуту різних верств населення, а з іншого – формується фінансова база держави.

Податок на доходи фізичних осіб слід розглядати з двох аспектів: з економічного і соціального. Економічний аспект полягає у вилученні частки доходів фізичних осіб до відповідних бюджетів з метою надання можливості фінансування видатків, що здійснює держава, та регулюванні макро- та мікроекономічних параметрів для досягнення відповідного економічного зростання. Соціальний аспект закладається в процесі перерозподілу та вирівнювання доходів з метою досягнення суспільного добробуту.

За економічною сутністю податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) – форма індивідуального прибуткового оподаткування.

ПДФО притаманні ряд функцій, однак слід виділити декілька основних, це, перш за все, фіскальна функція, а також регулююча. Фіскальна функція полягає в тому, що ПДФО є стабільним і стійким джерелом наповнення бюджету. Прояв регулюючої функції, перш за все, знаходить відображення в диференційованій системі ставок та системі пільг. Виходячи з функціональної характеристики ПДФО, можна засвідчити його фіскальну та регулюючу роль.

Значущість ПДФО обумовлена наступним:

- безпосередньо зачіпає інтереси всіх без винятку верств економічно активного населення країни;
- один з основних податків, який дозволяє в максимальному ступені реалізувати основні принципи оподаткування: справедливість і рівномірність розподілу податкового тягаря;
- дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою;
- впливає на структуру кінцевих доходів населення, а отже, і на структуру потреб населення;
- дозволяє обкладати доходи, які отримуються з різних джерел.

Як зазначає Ажнюк М. [12], прихильники нерівності розподілу доходів вважають, що нерівний розподіл є важливим чинником, який стимулює збільшення обсягу виробництва, а отже й одержання доходу, який може бути розподілений.

ПДФО в Україні належить до загальнодержавних податків, що стягується з доходів фізичних осіб (громадян-резидентів і нерезидентів), які отримують доходи з джерел їх походження в Україні (та за її межами для резидентів).

Розкриваючи сутність ПДФО, можна вважати його одним із важелів макроекономічного стабілізатора економіки.

На сьогодні податок на доходи фізичних осіб регулюється IV розділом Податкового кодексу України [8] від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та

доповненнями), який вступив в силу з 01.01.2011 року. В Податковому кодексі України визначення сутності ПДФО відсутнє.

У словнику економічних термінів ПДФО визначається як плата фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу або розташовано особу, що утримує цей податок [24].

Такі автори як Дубель В., Дусяк С., Бодюк А. вважають, що це визначення є досить об'єктивним. По-перше, послуги надає держава, а не громада. По-друге, різні громадяни отримують від держави (а не від громади) неоднакові послуги, а сплачують податок за однаковою ставкою. Тому ПДФО порушує принцип справедливості оподаткування. У сукупності з іншими цей податок значно знижує купівельну спроможність населення, а отже, і надходження до бюджету інших платежів [14].

У зв'язку з цим, виникає необхідність уточнити сутність ПДФО як загальнодержавний податок, що нараховується на доходи фізичних осіб та сплачується безпосередньо платником або податковим агентом відповідно до норм Податкового кодексу України. Відповідними статтями цього розділу встановлені основні елементи податку на доходи фізичних осіб, до яких відносяться платники податку, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати, податковий період, ставки, пільги тощо (Додаток А).

Положення розділу IV «Податок на доходи фізичних осіб» Податкового кодексу України ґрунтуються на основних напрямках реформування податку, спрямованих на:

- реалізацію принципів прибуткового оподаткування, характерних для соціальних держав;
- розширення бази оподаткування за рахунок справляння податку з усіх видів доходів, крім цільових, що виплачуються з державних цільових фондів або одержаних як компенсація й відшкодування певних витрат;
- удосконалення системи оподаткування пасивних доходів з метою стимулювання інвестиційної діяльності;

- реалізацію заявочного принципу реєстрації самозайнятих осіб у податкових органах.

Таким чином, податок на доходи фізичних осіб має історію свого розвитку, хоча з проголошенням незалежності України пройшло 28 років, але даний податок продовжує змінювати та модернізувати свою структуру, яка була б прийнятною, як для держави так і для фізичних осіб.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб займає особливе місце в системі оподаткування і на сьогодні представляє собою обов'язковий нецільовий платіж фізичної особи (резидента та нерезидента) до місцевого бюджету з метою фінансування його видатків.

1.2. Еволюція оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Оподаткування доходів громадян має свою тисячолітню історію. Вони з'явилися ще в ті часи, коли у світі формувалися перші держави і носили назву «Податки з населення». До цих податків з населення відносили, перш за все, «внески громадян», які були потрібні для утримання публічної влади. Правителі держав, як зауважує Ф. Ярошенко створювали нові платежі, які ставали обов'язковими і регулярними й сплачувались в натуральній формі [18].

На українських землях податки, які сплачували фізичні особи, простежувалися ще задовго до заснування Київської Русі. Причинами, які призвели до виникнення прямого оподаткування доходів населення, були гостра потреба держави в додаткових бюджетних надходженнях і забезпечення рівноправності оподаткування на основі прямого визначення доходів платника.

Дослідження розвитку прибуткового оподаткування громадян почнемо з періоду в історії Росії на рубежі XIX-XX століття, тобто перед зміною суспільно-економічної формації внаслідок революції 1917 року, до складу якої входила й Україна. Характерні дві особливості оподаткування того часу: податок зменшувався залежно від кількості утриманців; у тих випадках, коли громадянин мав кілька місць роботи, доходи оподатковувалися за кожним місцем роботи

окремо, навіть якщо доходи за кожним місцем роботи були менші від мінімуму і не оподатковувалися, то сукупний дохід також не оподатковувався, навіть якщо він був більший від мінімуму [19].

Тобто економічної категорії «сукупний оподатковуваний дохід» тоді не існувало. Це була, напевно, найліберальніша за усі часи як Росії, так і СРСР та України система прибуткового оподаткування.

Подальший етап у прибутковому оподаткуванні фізичних осіб визначався указом Президії Верховної Ради СРСР від 30 квітня 1943 року «Про прибутковий податок з населення» з наступними змінами та доповненнями. Прибутковий податок стягувався з усіх громадян, які мають самостійні джерела доходу на території СРСР. До 1953 року він був основним податком з міського населення. З 1953 року прибутковий податок сплачувували також і колгоспники.

Розглядаючи становлення економічної системи незалежної України, слід виокремити наступні історичні етапи. Так, з моменту прийняття Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, було вперше оголошено економічну самостійність України. У документі підкреслювався намір створити банківську, цінову, фінансову, митну і податкову системи, формувати державний бюджет, а при необхідності – ввести власну грошову одиницю. Після оголошення України незалежною демократичною державою 24 серпня 1991 року розпочалася нова ера в законотворчому процесі, який мав на меті регулювання обліку системи податків.

Розмежування історичних етапів щодо законодавчого регулювання обліку податку на доходи фізичних осіб починаючи з проголошення незалежної України і по теперішній час відповідно нормативно-правових джерел чинних на той момент представлено в табл. 1.1.:

Таблиця 1.1.

Історичні етапи законодавчого регулювання податку на доходи фізичних осіб

№	Роки	Нормативно-правове джерело
I	1991 – 1992 рр.	Закон Української РСР «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства» від 05.07.1991 № 1306-XII.
II	1993 – 2003 рр.	Декрет Кабінету Міністрів «Про прибутковий податок з громадян» від 26.12.1992 № 13-92.
III	2004 – 2010 рр.	Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2003 № 889-IV.
IV	2011 – 2015 рр.	Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI.
V	2016 р. по теперішній час	Закон України від 24.12.2015 № 909VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році».

Джерело: складено автором на основі [3;4;5;6;8].

В таблиці 1.1. представлено п'ять основних історичних етапів, які стосуються розвитку податкової системи незалежної України та податку на доходи фізичних осіб. Розмежування було проведено на основі діючих законодавчих актів, які безпосередньо впливали на податок на доходи фізичних осіб.

Так, перша історична межа виділена з 24.08.1991 р., з моменту проголошення незалежності України, і до 26.12.1992 р.. Однак екскурс у прибуткове оподаткування громадян в Україні доцільно розпочати з Закону ще Української РСР від 05.07.1991 р. № 1307-XII «Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства». Значення цього нормативного акту для ставлення облікової системи податку на доходи фізичних осіб (на той час прибуткового податку), було важливим з точки зору визначення базових орієнтирів. Мінімальна заробітна плата була встановлена Законом УРСР від 03.07.1991 р. № 1280-XII в розмірі 185 крб. Тобто дохід, який не оподатковувався (неоподатковуваний мінімум), і був мінімальною заробітною платою, що правочино, з точки зору принципу справедливості, в оподаткуванні.

Наступний проміжок часу (найдовший) діяв Декрет Кабінету Міністрів «Про прибутковий податок з громадян», в який 14 разів було внесено зміни. Відповідно, кожний новий законодавчий акт, який припиняв дію попередніх, розмежовував історичні рамки, вносив свої корективи, які були іноді кардинальними. Цей етап тривав 10 років (за цей період досить часто відбувалась зміна ставок прибуткового податку з громадян – іноді по кілька разів на рік) і характеризується насамперед значним податковим навантаженням: оподатковується майже увесь дохід, прогресія сягнула 40%, таких фактів ще не знала історія оподаткування прибутковим податком як Росії, так і СРСР. Це було обумовлено такими факторами, як розвитком ринкових відносин, зміною форми одержання доходу, вирівнюванням доходів малозабезпечених і високозабезпечених верств населення за допомогою прогресії. Основні зміни торкнулися навіть назви податку, яка була змінена із «прибуткового податку» на більш доцільну – «податок на доходи фізичних осіб». Інші важливі перетворення можна розділити по напрямках змін: об'єкт, база, пільги, ставки (Додаток Б).

З 1 січня 2004 року набрав чинності Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб», яким передбачено суттєві зміни в механізмі справляння податку з доходів фізичних осіб. До цього Закону додатково видані 2 Інструкції: «Інструкція про оподаткування фізичних осіб-підприємців» та «Інструкція про податковий кредит щодо податку з доходів фізичних осіб».

Основними нововведеннями даного Закону стали:

- відмова від прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних з максимальної ставкою 40% та запровадження єдиної податкової ставки оподаткування сукупного місячного (річного) доходу у розмірі 15%, а на період з 1 січня 2004 року по 31 грудня 2006 року – 13%;
- встановлення права платника податку на податковий кредит, який є сумою витрат, понесених платником податку – резидентом у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів України протягом звітного року. На суму таких витрат дозволяється зменшення суми загального доходу платника, одержаного ним за наслідками календарного року;

- розширення бази оподаткування;
- надання податкових соціальних пільг, що визначаються у відсотках до розміру мінімальної заробітної плати (далі – МЗП) в розрахунку на місяць (100%, 150% та 200%). Крім того, цим Законом передбачена процедура самостійного вибору платником податку місця отримання (застосування) податкової соціальної пільги та інше.

Починаючи з 2 грудня 2010 року був затверджений основний законодавчий документ податкової системи – Податковий кодекс України, який набрав чинності 1 січня 2011 року. Прийняття цього документу зумовило зниження податкового навантаження на громадян, запровадження мало прогресивної, диференційованої шкали оподаткування. Ставка податку на доходи фізичних осіб визначена як прогресивна – дохід у розмірі 10 МЗП оподатковується за ставкою 15%, а якщо сукупний дохід за звітний період перевищує 11 470 грн. (на суму перевищення) податок становить 17%.

З 2014 року в Україні розпочався процес децентралізації. Наприкінці 2014 року було внесено зміни до Податкового кодексу України. Законом була збільшена ставка ПДФО (з 17% до 20%), яка застосовується до доходів понад 10 МЗП, що діють станом на 1 січня 2015 року (12 180 грн.). Крім того, податком на доходи фізичних осіб обкладаються пенсії, розмір яких перевищує 3 розміри МЗП, тобто 3 654 грн, а також підвищується роль ПДФО як стимулюючого чинника об'єднання територій та джерела фінансування об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ).

З 1 січня 2016 року вступили в дію зміни до Податкового кодексу України, і однією із новацій є відмова від диференційованого підходу щодо розміру доходів громадян і встановлення для всіх єдиної ставки 18%, крім доходів отриманих від пенсій (якщо пенсія більше 3-х розмірів МЗП, то сплачується податок за ставкою 15%).

Але вже рішенням Конституційного Суду України від 27.02.2018 р. № 1-р/2018 оподаткування пенсій визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) [11].

Зазначеним Рішенням Конституційного Суду України передбачено, що визнане неконституційним положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього рішення.

В зв'язку з цим, органи Пенсійного фонду України з березня 2018 року припинили утримання з пенсій або щомісячного довічного грошового утримання податку на доходи фізичних осіб та військового збору.

Отже, процес еволюції системи прибуткового оподаткування в Україні пройшов шлях від стягнень на користь державних інститутів данини (найдавніша форма прямого оподаткування) до розробки та формування сучасної моделі оподаткування фізичних осіб. Історичний досвід системи оподаткування населення формувався в умовах тривалого поневолення української держави. Характерними особливостями вітчизняної системи оподаткування є низький рівень податкової культури та свідомості населення, примусовість, надмірність податкових платежів та заплутаність законодавчо-правових норм, що викликає певну нестабільність податкової системи та проблеми у пошуках напрямків вдосконалення чинної податкової системи в сучасних ринкових умовах.

РОЗДІЛ 2. ФІСКАЛЬНА ТА РЕГУЛЮЮЧА ФУНКЦІЇ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

2.1. Фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб та його роль у формуванні доходної частини державного та місцевих бюджетів

ПДФО є прямим загальнодержавним податком. До 2011 року надходження від податку у повному обсязі зараховувались до місцевих бюджетів, але з 2011 року порядок його розподілу між бюджетами змінився. Тому, для того щоб оцінити фіскальну роль податку на доходи фізичних осіб для бюджету України необхідно визначити порядок його розподілу між державним та місцевими бюджетами у 2019 році.

До складу доходів загального фонду Державного бюджету України ПДФО справляється [1] :

- у розмірі 25 відсотків на відповідній території України (крім території міст Києва та Севастополя);
- 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується на території міста Києва;

До доходів Державного бюджету України відноситься в повному обсязі ПДФО у вигляді процентів на поточний або депозитний банківський рахунок, проценти на вклад члена кредитної спілки у кредитній спілці.

До доходів загального фонду бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, міст Києва та Севастополя, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад належать [1]:

- 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що перераховується на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя);
- 40 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва;

- 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що перераховується на території міста Севастополя та зараховується до бюджету міста Севастополя.

Фіскальне значення податків полягає у фінансуванні доходів бюджету. Податок з доходів фізичних осіб є однією з основних статей податкових надходжень в Україні, тому доцільним є проведення аналізу та встановлення його ролі у формуванні дохідної частини як державного, так і місцевих бюджетів:

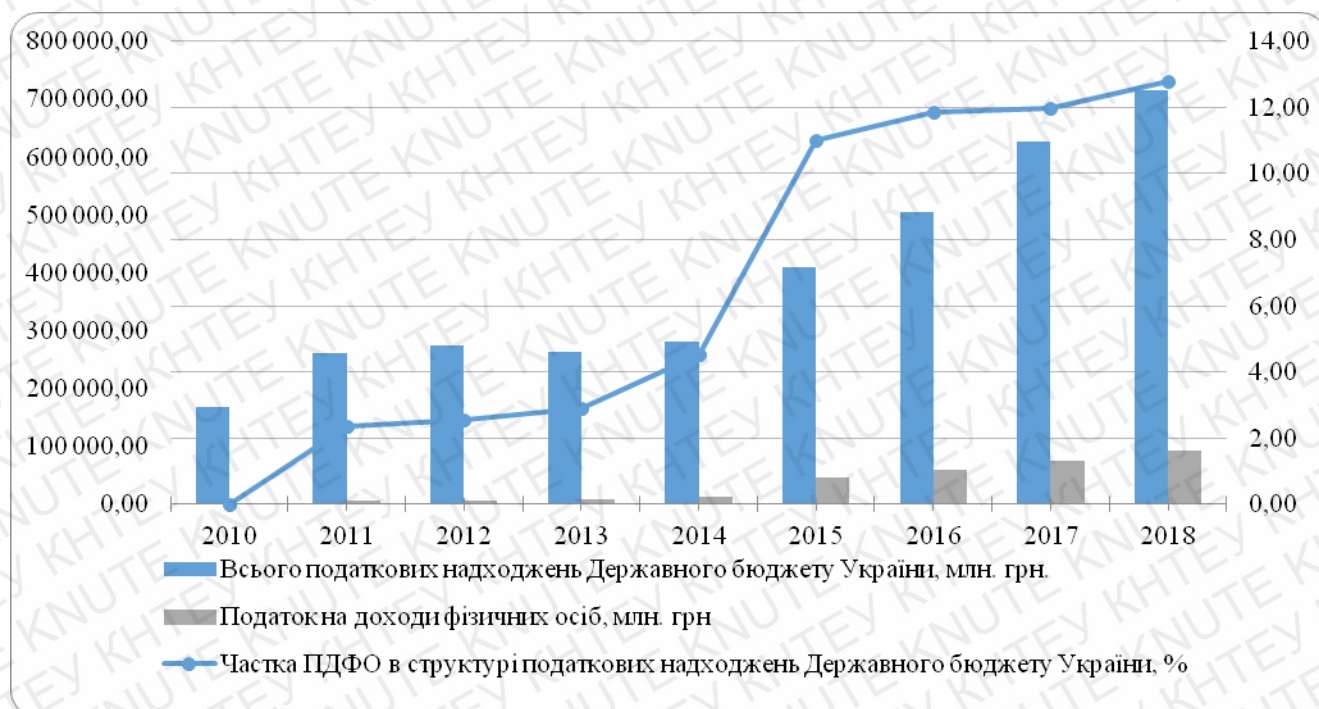

Рис. 2.1. Частка ПДФО в структурі податкових надходжень Державного бюджету України в 2010-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [43].

Як бачимо з рис. 2.1, надходження від ПДФО у структурі податкових надходжень державного бюджету доцільно розглядати починаючи з 2011 року (частка у структурі податкових надходжень становить 2,35%), оскільки до 2011 р. надходження від податку на доходи фізичних осіб повністю зараховувались до місцевих бюджетів (рис. 2.2). Протягом 2012-2018рр. частка ПДФО у структурі податкових надходжень державного бюджету з кожним роком поступово зростає (з 2,56 % у 2012 році до 12,80% у 2018 році). У 2011 р. частка надходжень ПДФО до Державного бюджету України становило 10,23% від усіх надходжень даного податку (Табл. 2.1):

Таблиця 2.1.

Розподіл надходжень ПДФО в 2010-2018рр.

Рік	Надходження ПДФО до Державного бюджету, млн. грн	Частка надходжень ПДФО до Державного бюджету	Надходження ПДФО до місцевих бюджетів, млн. грн	Частка надходжень ПДФО до місцевих бюджетів	Надходження ПДФО до Зведеного бюджету, млн. грн
2010		0,00%	51 029,25	100,00%	51 029,25
2011	6 159,46	10,23%	54 065,06	89,77%	60 224,52
2012	7 026,37	10,32%	61 066,02	89,68%	68 092,39
2013	7 565,04	12,02%	55 385,37	87,98%	62 950,41
2014	12 645,80	16,82%	62 557,18	83,18%	75 202,98
2015	45 062,00	45,07%	54 921,18	54,93%	99 983,18
2016	59 810,50	43,10%	78 971,32	56,90%	138 781,82
2017	75 033,40	40,41%	110 652,73	59,59%	185 686,13
2018	91 741,79	39,92%	138 158,82	60,12%	229 806,20

Джерело: складено автором на основі [43].

Натомість надходження до місцевих бюджетів становило 89,77%. У період 2012–2014 рр. спостерігається тенденція до збільшення централізації частки надходжень ПДФО до Державного бюджету України (з 10,32% до 16,82%). Суттєве зростання частки ПДФО у доходах Державного бюджету України спостерігалось у 2015 р. (до 45,07%). У 2018 р. до Державного бюджету України надійшло 91 741,79 млн. грн. (39,92%), а в місцевих бюджетах акумулювалося на рівні 138 158,82 млн. грн. (60,08%).

Скорочення надходжень ПДФО до місцевих бюджетів у 2015 р. пов'язане із проведенням реформи бюджетної децентралізації: 25% надходжень з місцевих бюджетів зараховувались до державного бюджету.

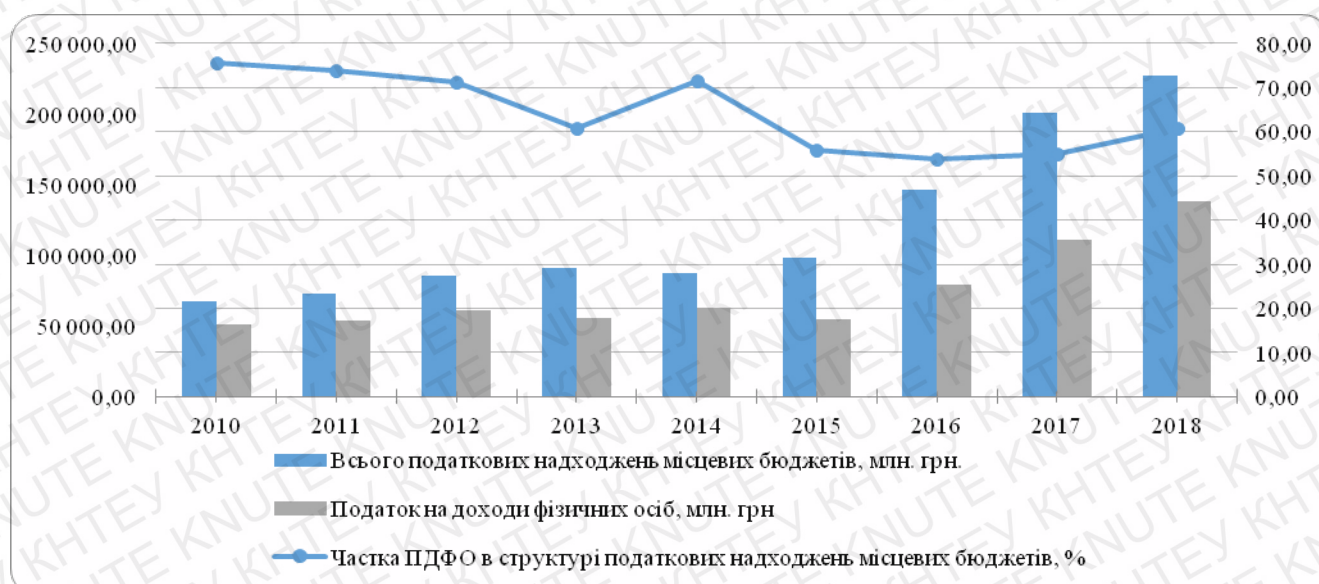

Рис. 2.2. Частка ПДФО в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів в 2010-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [43].

Однак спостерігаються високі темпи приросту надходжень ПДФО на місцевому рівні – 43,79% у 2016 р. і 40,12% у 2017 р. (Табл. 2.2), що перевищує відповідні показники зведеного бюджету (38,81% та 33,80% відповідно). На мою думку, це свідчить про позитивний ефект реформи бюджетної децентралізації.

Таблиця 2.2.

Динаміка надходжень ПДФО до Зведеного бюджету України та у розрізі Державного бюджету України та місцевих бюджетів в 2010-2018 рр.

Рік	Надходження ПДФО до Державного бюджету, млн. грн	Темп приросту, %	Надходження ПДФО до місцевих бюджетів, млн. грн	Темп приросту, %	Надходження ПДФО до Зведеного бюджету, млн. грн	Темп приросту, %
2010	-	-	51 029,25	-	51 029,25	-
2011	6 159,46	-	54 065,06	5,95	60 224,52	18,02
2012	7 026,37	14,07	61 066,02	12,95	68 092,39	13,06
2013	7 565,04	7,67	55 385,37	-9,30	62 950,41	-7,55
2014	12 645,80	67,16	62 557,18	12,95	75 202,98	19,46
2015	45 062,00	256,34	54 921,18	-12,21	99 983,18	32,95
2016	59 810,50	32,73	78 971,32	43,79	138 781,82	38,81
2017	75 033,40	25,45	110 652,73	40,12	185 686,13	33,80
2018	91 741,79	22,27	138 158,82	24,86	229 900,60	23,81

Джерело: складено автором на основі [43].

На сьогоднішній день ПДФО є вагомим джерелом формування податкових надходжень місцевих бюджетів, оскільки він є регулюючим податком, частки якого надходять до бюджетів різних рівнів, його основна частина акумулюється на місцевому рівні.

Завдяки децентралізації були створені об'єднані територіальні громади (ОТГ) – базові одиниці бюджетної системи України. В умовах бюджетної децентралізації ПДФО став основним бюджетоформуючим податком ОТГ. Так, у 2017 р. цей податок складає близько 55,9% у загальній структурі надходжень 366 об'єднаних територіальних громад. У 2017 р. у ці ОТГ надійшло 5,2 млрд грн, що на 3,5 млрд грн більше, ніж у 2016 р. [23].

Надходження власних доходів місцевих бюджетів 665 ОТГ за 2018 рік зросли на 62,1% та склали 20,9 млрд грн (+8,0 млрд грн). Враховуючи, що нові 299 ОТГ, у яких перші місцеві вибори були проведені в 2017 році, тільки в 2018 році отримали 60% надходжень від податку на доходи фізичних осіб до своїх бюджетів, то їх власні ресурси у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зросли в 2,7 рази та склали 9,7 млрд грн (+6,2 млрд грн). Разом з цим, темп зростання власних доходів 366 ОТГ (утворених у 2015-2016 роках), які у 2017 році вже отримували зарахування 60% ПДФО до своїх бюджетів, становить +19,8% (+1,8 млрд грн) [29].

ПДФО відіграє важливу роль у доходах Зведеного бюджету України, оскільки є одним із основних бюджетоутворюючих податків (Табл.2.3).

Питома вага фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб у ВВП з 2010 р. по 2018 р. постійно зростає з 4,71% до 6,46%.

Таблиця 2.3.

Доходи Зведеного бюджету України, частка ПДФО у % до ВВП в 2010-2018 рр.

Рік	Всього податкових надходжень Зведеного бюджету, млн. грн.	Податок на доходи фізичних осіб, млн. грн.	Частка ПДФО в структурі податкових надходжень зведеного бюджету, %	ВВП, млн. грн.	Частка ПДФО у % до ВВП
2010	234 447,75	51 029,25	21,77	1 082 569,00	4,71
2011	334 691,90	60 224,52	17,99	1 316 600,00	4,57
2012	360 567,22	68 092,39	18,88	1 408 889,00	4,83
2013	353 968,12	62 950,41	17,78	1 454 931,00	4,33
2014	367 511,97	75 202,98	20,46	1 566 728,00	4,80
2015	507 635,86	99 983,18	19,70	1 979 458,00	5,05
2016	650 781,66	138 781,82	21,33	2 383 182,00	5,82
2017	828 158,83	185 686,13	22,42	2 982 920,00	6,22
2018	943 669,78	229 900,60	24,36	3 558 706,00	6,46

Джерело: складено автором на основі [43].

Дослідимо, як вплине на ВВП зміна частки ПДФО у податкових надходженнях Зведеного бюджету України. Для цього використаємо кореляційно-регресійний аналіз, за допомогою якого побудуємо та проаналізуємо економіко-математичну модель у вигляді лінійного рівняння регресії, що виражає залежність результативної ознаки від однієї або кількох ознак-факторів і оцінку міри щільності зв'язку за формулою 2.1:

$$y = a + \beta x \quad y = a + \beta x, \quad (2.1)$$

Параметри α та β оцінюються, за відомими статистичними даними вибірки (x_i, y_i) , величинами α і β за допомогою методу найменших квадратів (МНК).

Показники α та β розраховуються за формулою 2.2 та 2.3 відповідно:

$$a = \frac{\sum y}{n} - \beta \cdot \frac{\sum x}{n} = \bar{y} - \beta \cdot \bar{x} \quad a = \frac{\sum y}{n} - \beta \cdot \frac{\sum x}{n} = \bar{y} - \beta \cdot \bar{x} \quad (2.2)$$

$$\beta = \frac{n \cdot \sum xy - \sum x \cdot \sum y}{n \cdot \sum x^2 - (\sum x)^2} = \frac{n \cdot \sum xy - \sum x \cdot \sum y}{n \cdot \sum x^2 - (\sum x)^2}, (2.3)$$

де X- частка ПДФО у надходженнях Зведеного бюджету України, млн. грн.

Y- ВВП, млн. грн.

n – к-сть спостережень.

$$a = -4\,137\,080,3; \beta = 297\,610,7$$

Підставивши параметри a та β отримаємо рівняння лінійної регресії:

$$y = 297\,610,7x - 4\,137\,080,3 \quad y = 297\,610,7x - 4\,137\,080,3 \quad (2.4)$$

Для того, щоб виміряти тісноту зв'язку між досліджуваними показниками використовують лінійний коефіцієнт кореляції Пірсона за формулою 2.5:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} \quad (2.5)$$

Значення кореляції становить 0,77 або 77%, що свідчить про прямий та сильний зв'язок між показниками.

За допомогою показника еластичності простежимо як зміна частки ПДФО у податкових надходженнях Зведеного бюджету України на 1% вплине на ВВП:

$$\varepsilon = \beta \cdot \frac{x}{y} = \beta \cdot \frac{x}{y} \quad (2.6)$$

Коефіцієнт еластичності становить 3,1, він додатній і це означає, що між показниками пряма залежність тобто, при збільшенні (зменшенні) частки ПДФО у податкових надходженнях Зведеного бюджету України на 1%, ВВП збільшиться (зменшиться) на 3,1%.

Таблиця 2.4.

Розрахунок кореляційно-регресійного аналізу

Рік	Всього податкових надходжень Зведеного бюджету, млн. грн.	ВВП, млн. грн.	Податок на доходи фізичних осіб, млн. грн.	x	x ²	xy	$\sum x^2 \cdot x^2$	\bar{x}	\bar{y}
2010	234447,75	1082569,00	51029,25	21,8	473,7	23562898,0	34112,9	20,5	1970442,6
2011	334691,90	1316600,00	60224,52	18,0	323,8	23690923,8	-	-	-
2012	360567,22	1408889,00	68092,39	18,9	356,6	26606583,7	-	-	-
2013	353968,12	1454931,00	62950,41	17,8	316,3	25874788,7	-	-	-
2014	367511,97	1566728,00	75202,98	20,5	418,7	32059531,1	-	-	-
2015	507635,86	1979458,00	99983,18	19,7	387,9	38987101,0	-	-	-
2016	650781,66	2383182,00	138781,82	21,3	454,8	50822320,0	-	-	-
2017	828158,83	2982920,00	185686,13	22,4	502,7	66881720,1	-	-	-
2018	943669,78	3558706,00	229900,60	24,4	593,5	86698618,6	-	-	-
	Σ	17733983,0		184,7	3828,1	375184485,1	-	-	-

Джерело: складено автором на основі [43].

Податок на доходи фізичних осіб є одним із бюджетоутворюючих податків в Україні. Він є вагомим джерелом формування податкових надходжень бюджетів всіх рівнів: у 2018 р. частка надходжень ПДФО у структурі доходів Державного бюджету України становить 39,92%, місцевих бюджетів - 60,08%, частка у структурі власних доходів 665 ОТГ становить 56,93%, що свідчить про значну фіскальну роль даного податку.

2.2. Роль податку на доходи фізичних осіб у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни

За період існування України оподаткування доходів громадян зазнало численних трансформацій та перетворень методом апробації як прогресивної, так і пропорційної системи оподаткування доходів. При цьому в різні періоди ПДФО з точки зору фіскальної достатності й економічної ефективності сприймався неоднозначно. Його другорядність у 90-ті роки минулого століття, яка була зумовлена такими причинами, як недосконалість конструкції фіскального

механізму, низький рівень доходів переважної більшості громадян, неготовність платників до сплати через низький рівень довіри до держави [22], викликала об'єктивну потребу в реформуванні системи прибуткового оподаткування фізичних осіб.

Принципово диференціював правила й запровадив нові схеми оподаткування доходів громадян у 2004 році Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб». Із затвердженням Податкового кодексу України у 2010 році загальні принципи оподаткування доходів громадян змістовно не змінились і знайшли своє відображення в розділі IV цього документа.

Податковий кодекс України встановлює особливі підходи до оподаткування суб'єктів податкового процесу, до числа яких належать фізичні особи. Процес оподаткування дозволяє застосовувати щодо окремих операцій відповідні податкові важелі у вигляді звільнення від оподаткування, пониження ставок податку, можливості перебування на спеціальному режимі оподаткування та повернення частини сплаченого податку платнику за рахунок податкової знижки. Застосування податкових важелів можливе за рахунок дії функції стимулювання в оподаткуванні, оскільки дозволяє на певному етапі підтримати відповідного суб'єкта податкового процесу задля вирішення проблеми в масштабі держави.

Окрім фіскального значення ПДФО є найважливішим важелем регулювання державних фінансів та соціальної сфери. Значення ПДФО залежить безпосередньо від соціальної політики держави, основною метою якої є соціальна справедливість, а також підвищення добробуту як населення, так і кожного громадянина. Тривалий період часу фіскальна функція була основною і мала на меті забезпечення держави джерелами грошових коштів для фінансування державних витрат. З підвищенням соціального значення податків, фіскальна функція почала існувати поруч із соціальною, суть якої полягає у перерозподілі доходів між різними соціальними групами населення. Механізм оподаткування ПДФО включає в себе послаблення податкового навантаження соціально незахищених верств населення.

ПДФО у своїй структурі має елементи, застосування яких впливає на розмір доходів фізичних осіб. Серед таких елементів є пільги, які вважаються інструментом податкового регулювання. Зокрема, до таких інструментів належать: податкова соціальна пільга; податкова знижка та ставки (диференційовані та зі складною прогресією), застосування яких впливає на розмір ПДФО, а відтак, змінює чистий дохід фізичних осіб. Розглянемо одним із таких механізмів, що спрямований на зниження податкового навантаження громадян з низьким рівнем доходів, а саме податкову соціальну пільгу (далі – ПСП). Причому, сума ПСП враховується при обчисленні податку на доходи фізичних осіб шляхом зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу (якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, чинного для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень) [8], отримуваного з джерел на території України від одного працедавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги в розмірах, установлених законодавством.

Відповідно до статті 169.2.1 Податкового Кодексу України доходи, які отримує платник податку у вигляді заробітної плати та прирівняних до неї виплат за одним місцем її нарахування від одного роботодавця, можуть бути зменшені на суму ПСП [8].

Розглянемо види та умови застосування податкової соціальної пільги (табл. 2.5.). Звичайна ПСП застосовується для будь-якого платника податку, і визначається як 50% від прожиткового мінімуму ($0,5 * 1\,921 = 960,5$ грн.). У розмірі, що дорівнює 100 відсоткам суми пільги — для платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, — у розрахунку на кожен таку дитину.

Таблиця 2.5.

Види та умови застосування податкової соціальної пільги в 2019 році

№	Вид ПСП (норма Податкового кодексу України)	Розмір ПСП, грн.	Граничний розмір ЗП для ПСП, грн.
1	Звичайна (п.п. 169.1.1)	960,5	2 690,00
	Звичайна «на дітей» (п.п. 169.1.2)	960,50 х к-ть дітей віком до 18 років	Для одного з батьків – 2690,00 х к-ть дітей віком до 18 років.
2	Підвищена «на дітей» (п.п. «а» та «б» п.п. 169.1.3)	1 440,75 х к-ть дітей віком до 18 років	Для другого – 2 690,00
3	Підвищена (п.п. «в» – «е» п.п. 169.1.3)	1 440,75	2 690,00
4	Максимальна (п.п. 169.1.4)	1 921	2 690,00

Джерело: складено автором на основі [8].

Підвищена ПСП розраховується як 150% від звичайної ПСП (1,5*960,5=1440,75 грн.) і застосовується якщо платник податку є:

- є одинокою матір'ю (батьком), вдовою (вдівцем) або опікуном, піклувальником — у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років;
- утримує дитину-інваліда — у розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років;
- особою, віднесеною законом до першої або другої категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, включаючи осіб, нагороджених грамотами Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з їх участю в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;
- учнем, студентом, аспірантом, ординатором, ад'юнктом;
- інвалідом I або II групи, у тому числі з дитинства;
- особою, якій присуджено довічну стипендію як громадянину, що зазнав переслідувань за правозахисну діяльність, включаючи журналістів;
- є учасником бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на якого поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Максимальна ПСП розраховується як 200% звичайної ПСП ($2,0 \cdot 800 = 1921$ грн) і застосовується якщо платник податку є:

- Героєм України, Героєм Радянського Союзу, Героєм Соціалістичної Праці або повним кавалером ордена Слави чи ордена Трудової Слави, особою, нагородженою чотирма і більше медалями «За відвагу»;
- учасником бойових дій під час Другої світової війни;
- колишнім в'язнем концтаборів, гетто та інших місць примусового утримання під час Другої світової війни або особою, визнаною репресованою чи реабілітованою.

Розглянемо зміни сум податкової соціальної пільги за роками (табл. 2.6.)

Таблиця 2.6.

Динаміка та розмір податкової соціальної пільги в 2004-2019 рр.

Рік	Граничний розмір доходу, який дає право на застосування податкової соціальної пільги, грн	Прожитковий мінімум для працездатної особи, грн	Розмір пільги, грн			
			Розмір пільги, % від мінімальної зарплати	100% для платників, визначених у ПКУ	150% від ПСП для осіб, визначених у ПКУ	200% від ПСП для осіб, визначених у ПКУ
2004	540,00	205,00	30,00	61,50	92,25	123,00
2005	630,00	262,00	50,00	131,00	196,50	262,00
2006	680,00	350,00	50,00	175,00	262,50	350,00
2007	740,00	400,00	50,00	200,00	300,00	400,00
2008	890,00	515,00	50,00	257,50	386,25	515,00
2009	940,00	605,00	50,00	302,50	453,75	605,00
2010	1220,00	869,00	50,00	434,50	651,75	869,00
2011	1320,00	941,00	50,00	470,50	705,75	941,00
2012	1500,00	1073,00	50,00	536,50	804,75	1073,00
2013	1610,00	1147,00	50,00	573,50	860,25	1147,00
2014	1710,00	1218,00	50,00	609,00	913,50	1218,00
2015	1710,00	1218,00	50,00	609,00	913,50	1218,00
2016	1930,00	1378,00	50,00	689,00	1033,50	1378,00
2017	2240,00	1600,00	50,00	800,00	1200,00	1600,00
2018	2470,00	1762,00	50,00	881,00	1321,50	2470,00
2019	2690,00	1921,00	50,00	960,50	1440,75	1921,00

Джерело: складено автором на основі [40].

Величина мінімальної заробітної плати (прожиткового мінімуму для працездатної особи) з кожним роком зростала, що приводило до збільшення розміру податкової соціальної пільги. Також збільшувався і граничний розмір доходу, який давав право на застосування податкової соціальної пільги, тому що зростала величина прожиткового мінімуму.

Податкова соціальна пільга не може бути застосована до заробітної плати, яку платник отримує одночасно із стипендією, забезпеченням учнів, студентів, аспірантів, військовослужбовців, що виплачуються з бюджету, а також, до доходу від підприємницької діяльності, незалежної професійної діяльності.

Необхідно зауважити, якщо платник податку має право на застосування податкової соціальної пільги з двох або більше підстав, застосовується одна пільга більшого розміру.

Із підвищенням рівня соціальних стандартів поступово збільшується розмір нарахованої заробітної плати фізичних осіб, у результаті чого все менша кількість платників ПДФО може подавати заяву на застосування податкової соціальної пільги [18].

Розглянемо, як застосування ПСП впливає на доходи громадян. Для цього розрахуємо суми ПДФО за різних розмірів доходу при умові, що доходом є виключно заробітна плата.

1. При доході у 2690 грн. (соціальна пільга застосовується) ПДФО складе:
 $(2690 - 960,50 \text{ грн.}) \times 18\% = 311,31 \text{ грн.}$

2. При доході у 2691 грн. (соціальна пільга не застосовується) ПДФО складе: $2691 \times 18\% = 484,38 \text{ грн.}$

3. При доході у 2716,9 грн. (соціальна пільга не застосовується) ПДФО складе: $2716,9 \times 18\% = 489,04 \text{ грн.}$

Тобто, збільшення місячного доходу всього на 1 гривню збільшує суму ПДФО на 173,07 грн. або на 55,59%. А збільшення місячного доходу лише на 1% – з 2690 грн. до 2716,9 грн. – призводить до збільшення ПДФО на 57,09% (177,73 грн.).

Окреме місце серед платників ПДФО займають особи, які мають дітей, віком до 18 років, так як дохід щодо застосування податкової соціальної пільги збільшується на відповідну кількість дітей. У той же час, податкова соціальна пільга застосовується на кожну дитину, тобто при збільшенні кількості дітей у платника збільшується розмір податкової соціальної пільги, за умови відповідної кількості дітей, розмір бази ПДФО може мати від'ємне значення, і в цьому випадку податок не розраховується. Розмір доходу, який отримує такий платник, не буде зменшений на ПДФО. Проте, якщо платник виховує одну дитину віком до 18 років, то ПСП на дітей взагалі відсутня. Відсутня й «звичайна» пільга для будь-якого платника у розмірі 960,50 грн., якщо його доходи перевищують 2690 грн.

Наприклад, при доході 2691 грн. платник, котрий виховує двох дітей віком до 18 років (при застосуванні ПСП одним із батьків), сплатить ПДФО до бюджету в сумі 138,60 грн., а платник, що виховує одну дитину до 18 років – 484,38 грн., що у 3,49 разів більше.

Як бачимо, держава не вважає за необхідність надання пільг в оподаткуванні, для платників, які виховують лише одну дитину до 18 років, що також є порушенням принципу справедливості оподаткування.

На розмір доходу впливає податкова знижка для фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання. Така знижка є документально підтвердженою сумою (вартістю) витрат платника податку – резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати, у випадках, визначених Податковим кодексом України [8].

Сума податкової знижки з кожним роком зростає, причому кількість платників ПДФО, що скористалися податковою знижкою, залишається майже на одному рівні. Із цього випливає, що дохід фізичних осіб збільшується за рахунок відшкодування з ПДФО для тих, хто скористався податковою знижкою.

Справедливе оподаткування фізичних осіб може бути реалізовано тільки за умови правильно обраного об'єкта оподаткування, а відтак й інших

найважливіших елементів податку: ставок для кожного виду доходу, неоподаткованого мінімуму тощо. Зазвичай для фізичних осіб об'єктом фіскального адміністрування є отриманий дохід до оподаткування [30].

Розглянемо структуру податку на доходи фізичних осіб за видами доходів з 2004-2019 рр. (табл. 2.7) :

Таблиця 2.7.

Надходження ПДФО до Зведеного бюджету України в 2004-2018 рр., %

Показник	Податок на доходи найманих працівників	ПДФО – суб'єктів підприємницької діяльності та незалежної професійної діяльності	ПДФО на дивіденди та інші види доходів	ПДФО у вигляді виправів або призів, отриманих унаслідок проведення конкурсів та інших позитивних виправів	ПДФО – військовослужбовців та осіб резерву	Інші надходження податку на доходи фізичних осіб	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується фізичними особами за результатами	Податок на доходи фізичних осіб із доходу у вигляді процентів
2004	91,60	0,81	0,52	0,07	4,80	2,20	-	-
2005	90,84	0,58	1,32	0,04	4,84	2,39	-	-
2006	91,92	0,74	1,30	0,06	4,13	1,85	-	-
2007	90,01	0,60	0,75	0,06	3,73	4,84	-	-
2008	91,47	0,61	0,72	0,06	3,56	3,58	-	-
2009	92,27	0,72	0,53	0,04	4,00	2,43	-	-
2010	91,20	0,53	0,72	0,03	3,89	3,62	-	-
2011	88,37	0,69	0,70	0,07	3,81	6,36	-	-
2012	87,12	-	-	-	3,48	5,70	3,70	-
2013	85,87	-	-	-	3,59	6,92	3,62	-
2014	82,37	-	-	-	4,55	7,54	2,61	2,93
2015	75,20	-	-	-	5,13	8,26	2,36	9,05
2016	76,88	-	-	-	6,45	7,52	2,33	5,98
2017	81,90	-	-	-	5,66	6,82	2,10	3,53
2018	82,96	-	-	-	5,53	6,88	2,13	2,50

Джерело: складено автором на основі [43].

Необхідно зазначити, що саме заробітна плата складає найбільшу частку в структурі доходів населення. Як бачимо з таблиці 2.7, надходження ПДФО майже

на 90% забезпечуються за рахунок сплати податку із заробітної плати, який утримується податковим агентом з джерела доходу.

В Україні оподаткування доходів громадян має певні недоліки, які негативно впливають на сприйняття його суспільством. Ключовою проблемою є те, що ПДФО не відповідає загальним принципам оподаткування, а саме, він не є нейтральним і соціально-справедливим. Це обумовлено тим, що для більшості громадян єдиним джерелом доходу є заробітна плата. Саме на людей з невисоким та середнім рівнем доходів припадає основне податкове навантаження з ПДФО.

Незважаючи на зміни в чинному законодавстві і надалі спостерігається тенденція до нерівномірного розподілу податкового навантаження між різними верствами населення, що робить очевидною необхідність послідовного реформування наявного механізму функціонування ПДФО.

Задля формування ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб, підвищення стимулюючої та регулюючої ролі ПДФО варто було б складний механізм нарахування податкової соціальної пільги з ПДФО замінити введенням неоподатковуваних доходів на рівні прожиткового мінімуму. Така практика функціонує в багатьох зарубіжних країнах, вона дозволяє послабити тиск на незаможні верстви населення. Необхідно зазначити, що величина неоподаткованого мінімуму доходів громадян в Україні не переглядалась ще з 1996 року і становить 17 грн. [7], що не відповідає реаліям сьогодення.

Посилити соціальну роль ПДФО можливо запровадивши прогресивну шкалу оподаткування, що дозволило б зменшити нерівномірність розподілу доходів між різними верствами населення, що на сьогоднішній день становить одну із основних соціальних проблем в Україні.

У Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 10066 від 19.02.2019р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо запровадження прогресивної шкали оподаткування при сплаті податку на доходи фізичних осіб)» [9]. Законопроектом передбачається, що ставки ПДФО будуть залежати не від походження доходів, а від їх розміру. Пропонується встановити 9 ставок: починаючи з оподаткування доходів у вигляді заробітної плати до одного

прожиткового мінімуму для працездатних осіб, за ставкою 0%, до оподаткування доходів, що перевищують 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, за ставкою 48%.

Прогресивне оподаткування більшість науковців вважають важливим засобом регулювання доходів населення, тому відмова від нього – це втрата ефективного засобу державної політики диференціації доходів населення.

Проблематика соціальної несправедливості ПДФО залишається невирішеною, що негативно впливає на реальні доходи громадян, рівень добробуту населення України та забезпечення соціальних стандартів життя.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

3.1. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та його використання в Україні

На початковому етапі функціонування податкової системи України були спричинені кризові явища у механізмі розподілу фінансових ресурсів мільйонів громадян на користь держави, сформувався чіткий стереотип несправедливості, що трансформувався в досить розвинений інститут приховування доходів.

На відміну від вітчизняних реалій зовсім інший підхід до платників ПДФО в іноземних державах, де стан демократії та суспільні норми в значній мірі мають вплив на побудову та функціонування фіскальної політики, яка передовсім спрямована на вирішення соціальних питань та економічну мотивацію домогосподарств, а вже потім на забезпечення уряду фінансовими ресурсами.

Здійснивши дослідження систем оподаткування доходів фізичних осіб, які функціонують у різних країнах світу (Додаток В), варто виділити наступні тенденції у сфері оподаткування особистих доходів населення:

- використання прогресивної шкали оподаткування: Німеччина, Франція, Великобританія, Швеція, Італія, Бельгія, Кіпр, Австрія;
- використання малопрогресивної шкали оподаткування: Польща, Литва, Данія;
- використання плоскої шкали оподаткування: Болгарія, Росія, Угорщина, Чорногорія, Естонія, Латвія, Литва, Чехія, Словаччина, Румунія;
- до вищого сукупного доходу застосовуються вищі ставки оподаткування: всі країни;
- до низького рівня сукупних доходів застосовуються податкові пільги: всі країни;

- виведення з бази оподаткування фіксованої суми, незалежно від сукупної величини доходу: Польща, Великобританія, Німеччина, Данія;
- виведення з бази оподаткування фіксованої суми, якщо доходи платника податку не перевищують встановленого мінімального рівня: Швеція, Угорщина, Італія, Австрія, Словаччина;
- у таких країнах Європи, як Болгарія, Кіпр, Естонія, Греція, Латвія, Норвегія, Румунія, особистий прибутковий податок належить до місцевих податків, а в Бельгії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії органи місцевого самоврядування самостійно визначають ставки, за якими будуть оподатковуватися доходи громадян;
- досить цікавою є й практика справляння податку в Китайській Народній Республіці. Держава надає право податковим агентам компенсувати витрати на забезпечення сплати податку в розмірі 2% від суми утриманого податку;
- у сучасних податкових системах оподаткування фізичних осіб є одним із найважливіших елементів, а об'єктами – доходи й капітал. Незважаючи на велике розмаїття його моделей оподаткування фізичних осіб одночасно реалізує фіскальну, регуляторну та соціальну функції. Остання виявляється, поміж іншим, рядом знижок і відрахувань із валового доходу перед нарахуванням податку;
- спрямовані на формування кінцевого доходу домогосподарств таким чином, щоб кожна фізична особа мала в користуванні після оподаткування дохід, достатній для фінансування всіх необхідних витрат на задоволення своїх потреб;
- система прибуткового оподаткування будується таким чином, що неоподатковуваний дохід залежить від кількості дітей, сімейного стану платника та способу оподаткування за єдиною чи роздільною системою;
- особливі умови оподаткування пенсій та доходів осіб, що досягли 65-річного віку: Болгарія, Великобританія, Швеція, Австрія, Нідерланди;
- обмежена кількість випадків для надання податкових пільг, податкового кредиту та інших звільнень в оподаткуванні.

Отже, з метою удосконалення вітчизняної системи оподаткування доходів фізичних осіб доцільним є вивчення сучасних аспектів їх оподаткування в економічно розвинутих країнах. Розглянутий досвід прибуткового оподаткування у розвинутих зарубіжних країнах спонукає до ретельного дослідження існуючої в Україні системи оподаткування доходів фізичних осіб та адаптації кращих моментів світового досвіду до вітчизняних умов оподаткування.

Основним пріоритетом подальшого реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні має стати завдання переміщення податкового тягаря з доходів бідних на доходи багатих осіб. На сьогодні в Україні сформувалась глибока поляризація доходів населення, внаслідок чого виникло принципово нове явище – глибоке розподілення суспільства на дуже багатих (приблизно 1% населення), багатих (біля 7-9%) та бідних (біля 70% населення). Що стосується середнього класу, який традиційно виступає основою стабільного розвитку будь-якого суспільства, то його частка незначна та не може бути достатньою гарантією безпечного розвитку.

Очевидним є те, що податок з доходів фізичних осіб в Україні не виконує своїх основних функцій. Його можливості ефективного впливу на економічний цикл та обсяги масового споживання обмежені.

Крім того, цей податок не справляється із своїм стратегічним завданням перерозподілу доходів між прошарками населення. Навпаки, податкове навантаження на громадян, котрі не мають високих доходів, серйозно зросло (з 10% до 18%). Саме на цю категорію населення зараз покладено основний тягар сплати податку з доходів фізичних осіб. А ось заможні громадяни отримали максимально комфортні умови.

У більшості економічно розвинутих країн світу громадяни з невисокими зарплатами звільняються від ПДФО. Натомість основний тягар наповнення бюджету лягає на заможні верстви населення, для яких встановлена прогресивна шкала оподаткування.

Проаналізувавши досвід розвинених країн (Додаток В), можна зробити висновок, що в основу оподаткування доходів громадян покладений принцип

соціальної справедливості, за яким більше платять ті члени суспільства, котрі мають вищі доходи. Відтак держава регулює доходи громадян, впливає на збільшення їх платоспроможності, стимулювання попиту, розмір споживання та заощадження, що, в свою чергу, призводить до підвищення темпів економічного зростання. Отже, так звану «плоску шкалу податку з доходів фізичних осіб», що є особливістю податкової системи України, можна розглядати як певну сходинку на шляху досягнення основної мети – розбудови податкової системи, адекватної вимогам сталого розвитку.

Згідно з постулатами сучасної економічної теорії державних фінансів, побудованої на класичних принципах Адама Сміта, встановлення плоскої шкали податку на доходи громадян можна розцінювати винятково як негативний захід, або розглядати її як тимчасову альтернативу прогресивної шкали.

Налаштувати механізм податку на доходи і зробити його ефективним можна, але це кропітка і тривала робота.

Крім того, ні про яку ефективність оподаткування доходів багатих не можна говорити без подолання тотальної корупції та посилення відповідальності за ухиляння від сплати податків.

На сьогоднішній день Україна обрала курс на Євроінтеграцію, що висуває певні обов'язки щодо гармонізації її податкового законодавства до вимог ЄС. На відміну від України, де особливості оподаткування податком на доходи фізичних осіб визначаються виключно на загальнодержавному рівні, в зарубіжних країнах органи місцевого самоврядування мають широкі можливості в сфері податкової юрисдикції. Так, у Болгарії, Кіпрі, Естонії, Греції, Латвії, та Румунії особистий прибутковий податок належить до місцевих податків, а в Бельгії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії органи місцевого самоврядування самостійно визначають ставки, за якими будуть оподатковуватися доходи громадян. У більшості країн ЄС використовується «граничний дохід» – мінімальний розмір отриманого доходу, з якого починає сплачуватися податок. Крім того, розмір «граничного доходу» залежить від кількості дітей, сімейного стану платника та способу оподаткування за єдиною системою чи окремо. При порівнянні ставок з податку на доходи

фізичних осіб в Україні та країнах ЄС було встановлено, що в Україні діє ставка, що нижче за більшість ставок по даному податку в європейських країнах (рис 3.1).

У Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 10413 від 02.07.2019 р. [10] про нульову ставку ПДФО для осіб віком до 26 років.

Законопроект пропонує доповнити п. 165.1 ПКУ пп. 165.1.60, згідно з яким до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника ПДФО не включатимуть суму будь-яких доходів фізичних осіб, вік яких не досяг 26 років.

Така практика вже успішно використовується у Польщі Франції, Бельгії та Чехії, де молодь також звільнена від податку для фізичних осіб.

Наразі у більшості розвинених країн застосовується оподаткування за прогресивною ставкою, причому у багатьох з них різниця між мінімальною і максимальною ставкою складає близько 20%. При цьому в більшості країн є мінімальний розмір доходу, що взагалі не оподатковується. Також, характерною особливістю деяких зарубіжних систем оподаткування, зокрема американської та швейцарської, є встановлення диференційованих ставок та річного доходу, що оподатковується за максимальною ставкою, окремо для однаків та подружніх пар.

Рис. 3.1. Максимальні ставки податку на доходи фізичних осіб в країнах ЄС та Україні в 2018 році

Джерело: складено автором на основі [8;45].

Розглядаючи доцільність застосування в Україні прогресивної ставки оподаткування необхідно враховувати наявний досвід нашої держави та існуючі соціально-економічні особливості, щоб уникнути поспішної імплементації іноземного законодавства. Насамперед, впроваджуючи прогресивну шкалу слід уникати помилок попереднього законодавства, а саме малої різниці між мінімальною та максимальною ставками. Такий механізм не має ані належного соціального, ані економічного ефекту, так як розмежування багатих та бідних верств населення фактично не відбувається. Натомість ефективнішим стане запровадження декількох ставок виходячи з рівня доходу громадянина, що повинен щороку індексуватися, із суттєвим збільшенням при цьому верхньої ставки та зниженням на кілька відсотків нижньої. Важливим аспектом такого реформування є урахування інтересів середнього класу, тобто збільшення податкового навантаження головним чином має торкатися заможні верстви населення.

Проблемою введення прогресивного оподаткування може стати низький рівень податкової культури серед населення, адже як показує практика навіть зі зниженням податкового навантаження тінізація економіки не надто скорочується, тому навіть зниження мінімальної ставки порівняно з існуючою може не призвести до збільшення офіційного працевлаштування та отримання офіційної заробітної плати. Також обережно слід підходити до встановлення максимальної ставки оподаткування доходів фізичних осіб. Негативний досвід Франції (введення 75% податку для мільйонерів) свідчить про те, що високі податкові ставки хоч і мають швидкий фіскальний ефект, проте у довгостроковій перспективі призводять до відпливу капіталу, так як громадянам стає не вигідно провадити свою діяльність на території такої країни.

Отже, виходячи з досвіду зарубіжних країн та враховуючи особливості економічного розвитку України доцільним буде встановлення прогресивної шкали оподаткування наступним чином: встановлення неоподаткованого мінімуму доходів фізичних осіб на рівні прожиткового мінімуму для працездатної особи, уникнення оподаткування доходів середнього класу за підвищеною ставкою, натомість застосування її для громадян з рівнем доходу вище середнього та збільшення розриву між відсотком мінімальної та максимальної ставки, так як попередня практика використання майже подібних ставок не довела свою ефективність.

3.2. Удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Проблема оподаткування доходів населення є однією з фундаментальних проблем оподаткування. Це зумовлено різними причинами. Одна з основних полягає в тому, що доходи фізичних осіб є стабільним та досить значним об'єктом оподаткування. Недостатньо ефективний вплив вітчизняної податкової системи на економічне середовище свідчить про неможливість виконувати високоякісно свої функції без здійснення адекватних заходів щодо вдосконалення. Попри неодноразові спроби реформування, цей основний механізм фінансового впливу на соціально-економічний розвиток країни залишається недосконалим і викликає чимало нарікань: чинні підходи до політики оподаткування не забезпечують адекватного здійснення фіскальної, регуляторної, розподільчої, стимулюючої та контрольної функцій податків. У суспільстві спостерігається дуже великий рівень диференціації за доходами населення. В свою чергу, податки не стимулюють розвитку економіки, а радше заганяють її в тінь.

Тому є очевидним, що вирішення накопичених у сфері оподаткування суперечностей можливо лише шляхом проведення послідовного і продуманого реформування податкової системи.

У податковій системі не можна вбачати основну причину соціально-економічних негараздів. Останнім часом ситуація у сфері податкового

законодавства, а також якість схвалюваних рішень істотним чином погіршилась. Зокрема, цей регрес у 2019 році констатується відомим звітом Doing Business [46] за показником «Оподаткування», Україна займає 54 місце, що, у порівнянні з попереднім роком, на 9 позицій нижче. Проблема подальшого вдосконалення системи оподаткування залишається актуальною, оскільки в теперішній динамічний час умови та обставини нашого життя дуже швидко змінюються. Відповідно до цього повинно здійснюватися коригування в податковій сфері.

З моменту набрання чинності Податковим кодексом України минуло майже дев'ять років. За цей період до Податкового кодексу України внесено значну кількість змін і доповнень. Попри критику змісту та якості основного податкового закону України підприємницьке середовище достатньо швидко адаптувалося до введених новацій. Але оскільки соціально-економічна реальність постійно змінюється, постає необхідність внесення чергових змін до податкового законодавства й системи оподаткування. Однією з важливих причин, що зумовлюють необхідність постійного вдосконалення системи оподаткування, є відновлення вітчизняної економіки на посткризовому етапі свого розвитку.

Проте, в сучасних умовах не потрібно вдаватися до радикальних змін. Всі зусилля повинні бути спрямовані на зміцнення і вдосконалення податкової системи. А цього можна досягти лише еволюційним шляхом. Відмовитися від змін, звичайно, не можна, але на протипагу кардинальним новаціям еволюційний шлях розвитку виглядає більш доречним і прийнятним. Це зрозуміло хоча б з огляду на те, що у випадку негативного результату від тих чи інших нововведень процес простіше скоригувати й отримати врешті-решт позитивний результат. Радикальна «перебудова» системи оподаткування не дає змоги цього зробити, лише трансакційні витрати «перебудови» і «коригування» можуть бути дуже значними.

Сьогодні в Україні такі негативні явища, як використання роботи незареєстрованих найнятих робітників, виплата заробітної плати «в конвертах», або в розмірі, нижчому за законодавчо встановлений мінімум, не втрачають своєї актуальності, оскільки від «тіньових» розрахунків втрачає бюджет, а через

непроінформованість і низький рівень свідомості вельми дорогою ціною платять за це і самі найняті робітники. Громадяни, які погоджуються отримувати зарплату «у конвертах», не лише сприяють розвитку тіньових схем, а й позбавляють себе соціальної захищеності. Однак свідомість українських роботодавців щодо сплати належних сум податків до бюджету, зокрема податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати, все ще залишається на низькому рівні. Головним стимулом до виплати заробітних плат «в конвертах» для працівника і роботодавця постає економія на податках, відрахуваннях до фондів соціального страхування. Звичайно, це формально підвищує доходи працівника.

Отже, з огляду на викладене можна сказати, що основними факторами, які обумовлюють незаконну мінімізацію сплати податку на доходи фізичних осіб недосконалість законодавства з питань оплати праці і можливість його недотримання; високий податковий тиск; значна частка вторинного ринку праці, де переважають низькооплачувані роботи, які не потребують значної підготовки; необізнаність працівників, які хочуть отримувати зароблені гроші, при цьому не особливо замислюючись над майбутнім.

Характерною особливістю сучасного оподаткування доходів громадян на території України масове ухилення від сплати податків населенням, причиною якого виступає відсутність довіри до державних інституцій. Саме довіра до уряду або відчуття «соціальної солідарності» спонукає людей платити податки, навіть якщо раціональною поведінкою було б ухилення від їхньої сплати. З іншого боку, низька якість державних послуг, передусім тих, що стосуються життєзабезпечення громадян і надаються медичними установами, закладами освіти та інше.

Високий рівень тінізації економіки, корумпованості суспільства та майже безперешкодного використання доходів, отриманих протиправним шляхом, загрожує існуванню України як цивілізованої держави, унеможливорює додержання прав і свобод людини і громадянина, викликає явне незадоволення основної частини суспільства [20].

Великі сподівання щодо детінізації національної економіки в Україні пов'язують з реалізацією планів щодо «нульової декларації» (у Балтійських країнах впровадження практики «нульової декларації» на початку ХХІ ст. позитивно позначилось на поповненні державного бюджету). Сутність «нульової декларації» полягає у тому, що кожен повнолітній громадянин, який має сплачувати податки, є зобов'язаний заповнити та надіслати до Державної податкової служби «нульову декларацію», у якій має вказати дані про фактично наявну у нього власність, всі наявні активи, доходи, раритетні та дорогоцінні речі, грошові кошти (у т.ч. готівку – гривні та іноземну валюту) не вказуючи їх походження. Після подачі «нульової декларації» громадянин не буде нести ані адміністративної, ані кримінальної відповідальності за походження свого майна (у т.ч. внаслідок «тіньового» походження). Водночас, у країнах ЄС після «нульового декларування» всю заявлену готівку фізичні особи повинні були розмістити на банківських депозитах та рахунках [13].

За оцінками експертів, «на руках» у населення України перебуває від 50 до 80 млрд. доларів США. Адже банківська система України переживає структурну перебудову. Ненадійність банків ставить під сумнів надійність розміщення задекларованих коштів на банківських рахунках. З іншого боку – потенційні суб'єкти подання «нульової декларації» не мають чітких гарантій щодо стабільності та передбачуваності законодавства. Без наявності в країні прозорого, стабільного та передбачуваного законодавства, довіра громадян до новацій детінізації буде низькою.

Як переконливо свідчить міжнародний досвід держав Європейського Союзу, США та інших держав, тінізація економіки зведена до мінімального рівня, дієвим способом на цьому шляху є саме встановлення не тільки контролю за доходами, а й контролю за видатками фізичних осіб. Йдеться як про осіб, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них посадових осіб юридичних осіб публічного права, а й про інших осіб, витрати яких є значними. Здійснення такого контролю, за умови належного правового регулювання і реалізації норм права, є суттєвою

перешкодою для використання доходів, отриманих внаслідок ухилення від оподаткування, хабарництва, інших неправомірних діянь, що позбавляє сенсу отримання таких доходів. Встановлення фінансового контролю за видатками фізичних осіб відповідає і міжнародним зобов'язанням України щодо гармонізації вітчизняного законодавства з законодавством Європейського Союзу [20].

Однією з причин, що унеможливають введення в Україні декларування видатків є низький рівень безготівкових розрахунків. Велика кількість готівки є одним з основних факторів тінізації економіки через неможливість прослідкувати її рух. Через це держава на даному етапі не може отримувати об'єктивну інформацію про рівень витрат громадян. Виходячи з цього найкращим способом попередження ухилення від сплати податку на доходи фізичних осіб є впровадження загального декларування доходів громадян, адже неможливо декларуючи в обов'язковому порядку лише доходи держслужбовців, відкидаючи можливість передачі ними коштів іншим зацікавленим особам, намагатися побороти корупційні процеси в нашій країні. Удосконалення також потребує робота фіскальних органів, здійснення контролю за сплатою податків та ухилянням від їх сплати.

На сьогоднішній день багато уваги приділяється проблемам пропорційного оподаткування доходів громадян за основною ставкою на рівні 18%, адже використання даної ставки податку на доходи фізичних осіб протягом останніх років не підтвердило вихідні передумови відмови від прогресивної шкали – помітного збільшення доходів та масового виведення їх з тіньового сектора не відбулося. Це пов'язане, перш за все з тим, що пропорційна система, хоч би якою справедливою вона не видавалась, не може забезпечити рівномірність податкового навантаження, гарантувати принцип нейтральності податку за значного діапазону доходів. У суб'єкта оподаткування після сплати податку мають залишатися кошти для споживання (відтворення) та інвестування (накопичення). Одна ставка оподаткування може для незначних доходів відбирати, наприклад, усі кошти для накопичення та ще й частину коштів,

призначених для споживання, а для великих доходів ця сама ставка відбиратиме лише незначну частину коштів, призначених для інвестування.

Таким чином, з метою формування ефективної системи оподаткування доходів громадян в Україні, що має унеможливити подальший розвиток вище перелічених проблем, необхідно вдосконалити механізм нарахування податку на доходи фізичних осіб.

Досягти соціальної справедливості та максимального економічного ефекту при справлянні податку на доходи фізичних осіб можливо лише шляхом запровадження прогресивної шкали ставок податку. Але, в свою чергу, прогресія має бути розрахована таким чином, щоб врахувати реальний, наявний у цей час діапазон доходів громадян. І при цьому, за будь-якого доходу, вилучатись у вигляді податку може тільки частина доходу, яка йде на накопичення (інвестування), і в жодному разі не зачіпати коштів, що витрачаються на споживання. Такий захід зняв би соціальне напруження в суспільстві та рівень податкового навантаження на малозабезпечені верстви населення України. І незважаючи на те, що в майбутньому порядок справляння податку на доходи громадян буде досить громіздким, він забезпечуватиме формування значної частини доходів бюджетів та вирівнюватиме купівельну спроможність малозабезпечених громадян.

Доцільним для забезпечення соціально-економічної справедливості податкової політики в Україні, беручи до уваги низькі доходи більшості громадян, а також рівень безробіття в нашій країні, є застосування таких моментів зарубіжного досвіду, як врахування сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, наявність дітей та утриманців, вік тощо, тобто за базу оподаткування для податку на доходи фізичних осіб доцільно застосовувати сукупний дохід усієї родини. Такий порядок можна запровадити як обов'язковий для всіх платників податку, а також як альтернативу до загальної системи оподаткування доходів громадян, що закріплена Податковим кодексом України. Перевагою цього підходу є можливість перерозподілу податкового тягаря серед населення. Але зазначена зміна у системі

оподаткування повинна враховувати національні економічні, соціальні та культурні чинники.

Необхідно розширити діапазон доходів громадян, який дозволить отримувати податкову соціальну пільгу. Такий захід стане сприятливим для зменшення кількості «заробітних плат у конвертах», адже розмір сплачуваного працюючим громадянином податку на доходи фізичних осіб буде компенсуватись за рахунок отримання податкової соціальної пільги.

Значно спрощене викладення податкових законів та значно зрозуміліша податкова звітність зробить їх доступними для кожного платника податку на доходи фізичних осіб. Це позитивно вплине на ефективну та плідотворну діяльність державних податкових органів, адже замість роз'яснень податкового законодавства та надання консультацій відносно порядку заповнення податкових декларацій вони зможуть витратити свій час, наприклад, для проведення податкового контролю за платниками податків.

Необхідно підвищити рівень податкової культури та податкової дисципліни платників податків, тобто кожен громадянин України повинен розуміти, що сплата податку не має на меті відбирання коштів у людей, а вона поєднує в собі наш обов'язок перед країною, яка потім поверне нам ці кошти у вигляді різноманітної соціальної допомоги та наданні різноманітних послуг.

Доцільно проводити роз'яснювальну роботу серед населення, яка дозволить зробити законодавчу базу більш зрозумілою. Коли людина буде краще розуміти, чому саме така сума податків стягується з її доходів та яким чином ці гроші потім будуть використані на її соціальні потреби, то вона охоче сплатити цей податок. Проведення роз'яснювальної роботи серед населення надасть змогу налагодити зв'язок між податковими органами та населенням.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

ПДФО має довгу історію свого розвитку, хоча з проголошенням незалежності України пройшло 28 років, але даний податок продовжує змінювати та модернізувати свою структуру, яка була б прийнятною, як для держави так і для фізичних осіб. В Україні було апробовано і прогресивну, і пропорційну шкали оподаткування, але з 2016 року було запроваджено єдину ставку оподаткування доходів фізичних осіб, що становить 18%.

Податок на доходи фізичних осіб слід розглядати з двох аспектів: з економічного і соціального. З економічної точки зору ПДФО є одним із бюджетоутворюючих податків в Україні. У 2018р. до Держаного бюджету України надійшло 91 741,79 млн. грн. (39,92%), а в місцевих бюджетах акумулювалося 138 158,82 млн. грн. (60,08%) податку. В умовах бюджетної децентралізації ПДФО став основним бюджетоформуєчим податком ОТГ: 60% надходжень від податку на доходи фізичних осіб зараховується до своїх бюджетів. ПДФО є вагомим джерелом формування податкових надходжень бюджетів всіх рівнів, що свідчить про значну фіскальну роль даного податку.

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу було досліджено як вплине на ВВП зміна частки ПДФО у податкових надходженнях Зведеного бюджету України і встановлено, що між показниками пряма залежність тобто, при збільшенні (зменшенні) частки ПДФО у податкових надходженнях Зведеного бюджету України на 1% , ВВП збільшиться (зменшиться) на 3,1%.

Із соціальної точки зору ПДФО у своїй структурі має елементи, застосування яких впливає на розмір доходів фізичних осіб. Серед таких елементів є пільги, які вважаються інструментом податкового регулювання. Проте, із підвищенням рівня соціальних стандартів поступово збільшується розмір нарахованої заробітної плати фізичних осіб, у результаті чого все менша кількість платників ПДФО може подавати заяву на застосування податкової соціальної пільги.

Ключовою проблемою оподаткування доходів громадян в Україні є те, що ПДФО не відповідає загальним принципам оподаткування, а саме, він не є нейтральним і соціально-справедливим. Це обумовлено тим, що для більшості громадян єдиним джерелом доходу є заробітна плата. Саме на людей невисокого та середнього статку припадає основне податкове навантаження з ПДФО.

Податок на доходи найманих працівників становить близько 90% податкових надходжень ПДФО, тобто найбільша частка забезпечується саме за рахунок податку із заробітної плати. При цьому серед податків, сплачених фізичними особами, більшість припадає саме на ПДФО, питома вага інших податків є значно меншою.

Зарубіжні системи прямого оподаткування доходів фізичних осіб мають уже апробовану практику становлення та розвитку, на базі глибокого усвідомлення кожним платником податку, свого конституційного обов'язку – сплати податків. В основу оподаткування доходів громадян розвинених країн покладений принцип соціальної справедливості, за яким більше платять ті члени суспільства, котрі мають вищі доходи. Відтак держава регулює доходи громадян, впливає на збільшення їх платоспроможності, стимулювання попиту, розмір споживання та заощадження, що, в свою чергу, призводить до підвищення темпів економічного зростання.

Аналізуючи зарубіжний досвід оподаткування доходів громадян кожна із систем має свої переваги та недоліки, і та схема, яка добре працює в одній країні, не може бути повністю запроваджена в іншій і при цьому залишатися такою ж ефективною. На сьогодні не існує жодної моделі оподаткування доходів фізичних осіб, яку б Україна змогла повністю імплементувати. Це пов'язано з багатьма аспектами, серед яких національні економічні чинники, менталітет населення, особливості певної раси, національні звички, історія кожної країни та інше.

Сьогодні в Україні такі негативні явища, як використання роботи незареєстрованих найнятих робітників, виплата заробітної плати «в конвертах», або в розмірі, нижчому за законодавчо встановлений мінімум, не втрачають своєї актуальності, оскільки від «тіньових» розрахунків втрачає бюджет, а через

непроінформованість і низький рівень свідомості дорогою ціною платять за це і самі найняті робітники. Громадяни, які погоджуються отримувати зарплату «у конвертах», не лише сприяють розвитку тіньових схем, а й позбавляють себе соціальної захищеності.

Для попередження в Україні ухилення від сплати податку на доходи фізичних осіб необхідно вирішити питання щодо детінізації заробітних плат. Детінізація ринку праці потребує переходу до безготівкових фінансових розрахунків. Перспективним для прискорення детінізації ринку праці є введення електронних податкових декларацій доходів всіх економічно-активних осіб; введення у дію «нульової декларації», а зі зменшенням готівкового обігу – запровадження декларування видатків. Детінізація всіх сфер та секторів економіки стає обов'язковою умовою цивілізованого розвитку України та її просування шляхом євроінтеграції.

На сьогоднішній день багато уваги приділяється проблемам оподаткування доходів громадян за основною ставкою на рівні 18%, адже використання даної ставки податку на доходи фізичних осіб протягом останніх років не підтвердило вихідні передумови відмови від прогресивної шкали – помітного збільшення доходів та масового виведення їх з тіньового сектора не відбулося. Це пов'язане, перш за все з тим, що встановлення однієї ставки оподаткування не може забезпечити рівномірність податкового навантаження, гарантувати принцип нейтральності податку за значного діапазону доходів. У суб'єкта оподаткування після сплати податку мають залишатися кошти для споживання (відтворення) та інвестування (накопичення).

Одна ставка оподаткування може для незначних доходів відбирати, наприклад, усі кошти для накопичення та ще й частину коштів, призначених для споживання, а для великих доходів ця сама ставка відбиратиме лише незначну частину коштів, призначених для інвестування.

Задля формування ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб, підвищення стимулюючої та регулюючої ролі ПДФО перспективними напрямками майбутніх досліджень має бути розробка і вдосконалення механізму

оподаткування доходів громадян у контексті забезпечення їх соціально-економічних інтересів, а саме запровадження прогресивної системи оподаткування доходів фізичних осіб, а також варто складний механізм нарахування податкової соціальної пільги з ПДФО замінити введенням неоподатковуваних доходів на рівні прожиткового мінімуму. Така практика функціонує в багатьох зарубіжних країнах, вона дозволяє послабити тиск на незаможні верстви населення.

Крім того, за допомогою прогресивних ставок і пільг в оподаткуванні можна зменшувати податковий тягар для малозабезпечених верств населення і посилювати для осіб з високими доходами. Враховуючи особливості розподілу доходів громадян в Україні максимальні ставки оподаткування мають застосовуватися на надприбутки.

Характерними особливостями вітчизняної системи оподаткування є низький рівень податкової культури населення, примусовість, надмірність податкових платежів та заплутаність правових норм, що викликає певну нестабільність податкової системи та необхідність пошуків напрямів вдосконалення чинної податкової системи в сучасних ринкових умовах.

Тому є очевидним, що вирішення накопичених проблем можливо лише шляхом зниження корупції, виведення доходів з тіні, створення сприятливого інвестиційного клімату, а також проведення послідовного і продуманого реформування, зокрема, податкової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n2886>
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/>.
3. Закон Української РСР «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства» від 05.07.1991 № 1306-XII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1306-12>.
4. Декрет Кабінету Міністрів «Про прибутковий податок з громадян» від 26.12.1992 № 13-92. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/13-92>.
5. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2003 № 889-IV. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/889-15>.
6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 № 909-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-19>.
7. Закон України «Про грошову реформу» від 25.08.1996 № 762/96. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762/96>.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України: документ 2755-17; редакція від 04.10.2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
9. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо запровадження прогресивної шкали оподаткування при сплаті податку на

- доходи фізичних осіб) від 19.02.2019 р.№10066 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65528.
10. Проект Закону про внесення зміни до статті 165 Податкового кодексу України щодо молоді від сплати податку на доходи фізичних осіб від 02.07.2019 р.№10413 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66124.
11. Рішення Конституційного Суду України від 27.02.2018 р. № 1-р/2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18>
12. Ажнюк М. О. Основи економічної теорії : навчальний посібник. Ужгород: Гражда, 2005. 204 с.
13. Біла С.О. Детінізація національної економіки як складова соціально-економічних реформ: світовий досвід та виклики для України // Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів. Випуск 29/2. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2016. с. 347-354.
14. Бодюк А. В. Новації в оподаткуванні доходів фізичних осіб [Текст]. Україна: аспекти праці. 2008. № 3. С. 19.
15. Задорожня Л. А. Звітні аспекти адміністрування податку на доходи фізичних осіб в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 15. С. 26-31.
16. Корецька-Гармаш В. О., Злобіна В. В. Проблемні аспекти в оподаткуванні доходів фізичних осіб України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/VSunu/201172/Korecka-Garmaschpdf/>.
17. Лебеда М. О. Фіскальний та регулюючий потенціал податку на доходи фізичних осіб-підприємців [Текст]. Держ. ВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". Київ, 2018. 19 с.
18. Лист Міністерства доходів і зборів України від 31.04.2014 № 1880КЛ 99-99-17-02-01-18і. Відповідь на запитання щодо пільг з ПДФО. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://idd@sfs.gov.ua>.

19. Лобода Н.О. Податковий кодекс України і оподаткування доходів фізичних осіб: контекстуальний аналіз. Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. 2013. Вип. 10(1). Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecnof_2013_10\(1\)_43](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecnof_2013_10(1)_43) .
20. Лученцов, Г. В. Інституційна природа фінансового контролю за видатками фізичних осіб. Форум права. 2017. № 3. С. 114-118. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=FP_index.htm_2017_3_21 .
21. Лютий І.О., Іванюк В.Е. Оподаткування доходів фізичних осіб та місцеві Фінанси: суперечності й перспективи їх розв'язання - Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2018. № 1(196). С. 53-60. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/opodatкування-dohodiv-fizichnih-osib-ta-mistsevi-finansi-superechnosti-y-perspektivi-yih-rozvyazannya> .
22. Мельник В. М. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб в Україні: можливості зростання. Фінанси України. 2007. № 12. С. 38-41.
23. 9,3 млрд власних доходів за рік: фінансовий аналіз результатів діяльності об'єднаних громад. Сайт «Децентралізація». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/8004>
24. Найденко О. Є. Вплив регулятивного потенціалу податку на доходи фізичних осіб на соціальний захист населення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2016. Вип. 16(2). С. 121-125. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16\(2\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16(2)_33) .

25. Сідельникова Л. П. Оподаткування суб'єктів підприємництва [Текст]: навчальний посібник / Л. П. Сідельникова, Т. В. Чижова, Я. В. Якуша. – Київ : Видавництво Ліра – К., 2013. – 424 с.
26. Чижевська Л. В. Словник економічних термінів: економічна теорія, бухгалтерський облік. Житомир: ЖДТУ. 2011. 160 с.
27. Чубай В. М. Вплив податкової системи на добробут фізичних осіб. [Електронний ресурс] / Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.10. Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/20_10/261_Jaky.pdf.
28. Фінансова грамотність : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. Вид. 2-ге, випр. і доп. К., 2013. С. 194.
29. Фінансова децентралізація: експерти розповіли про результати 2018 року та перспективи 2019. Сайт «Децентралізація». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/10670> .
30. Шевчук І. В. Іноземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його адаптації в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/257/1/Shevchuk_I_Foreign_experience_in_the_taxation.pdf
31. Ярошенко Ф. О. Історія податків та оподаткування в Україні : навч. посібн. Ірпінь, 2002. 240 с.
32. Безпалько І.Р. Вдосконалення процесу декларування доходів фізичними особами в Україні. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України [зб. наук.-техн. пр.]. Львів: НЛТУ України. 2011. Вип.21.6. С.113-120.
33. Довідник податки на зарплату. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.buhoblik.org.ua/>
34. Непочатенко О. О. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. 2016. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_16 .

35. Соколовська А. М. Концепція ліберальної податкової реформи: доцільність і можливість реалізації в Україні [Текст]. Фінанси України. 2015. № 12. С. 12-31.
36. Федосова В. Е. Трансформація бюджетоутворюючої функції податку на доходи фізичних осіб в умовах децентралізації. Економіка і регіон. 2016. № 2. С. 117-128. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2016_2_20.
37. Чугунов І.Я., Нікітішин А.О. Оподаткування доходів громадян як складова фінансово-економічних відносин // Наукові праці НДФІ. 2018. Вип. 1(42). С. 3-11.
38. Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. Финансы, учет, банки. 2016. Вып. 1. С. 215-224. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fub_2016_1_25.
39. Світовий досвід оподаткування (досвід розвитку та модернізації податкових служб країн світу) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/>.
40. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/>.
41. Офіційний сайт Державної податкової служби України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://tax.gov.ua/>
42. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
43. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
44. KPMG/Personal Income Tax. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights.html>
45. PwC/Worldwide Tax Summaries Online. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://taxsummaries.pwc.com/ID/tax-summaries-home>
46. Doing Business [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf.

47. Taxation Trends in the European Union / Data for the EU Member States, Iceland and Norway. 2018. [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2018.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Загальна характеристика податку на доходи фізичних осіб

Джерело: складено автором на основі [25].

Додаток Б

Визначення основних параметрів

	Перший етап	Другий етап	Третій етап	Четвертий етап
Платники	Громадяни України, СРСР, іноземні громадяни	Громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства	Резиденти, які отримують доходи з джерела походження їх в Україні та нерезиденти	Фізичні особи – резиденти, фізичні особи- нерезиденти, податкові агенти
Об'єкт	Доходи в грошовій або натуральній формі, одержані як на території України, її континентальном у шельфі та у виключній (морській) економічній зоні, так і за межами України (для громадян, які мають постійне місце проживання в Україні)	Сукупний оподатковуваний дохід за календарний рік (що складається з місячних сукупних оподатковуваних доходів), одержаний з різних джерел як на території України, так і за її межами (для громадян, які мають постійне місце проживання в Україні)	У резидента: загальний місячний або річний оподатковуваний дохід, який визначається шляхом зменшення загального річного оподаткованого доходу на суму податкового кредиту такого звітного року; доходи з джерелом їх походження з України, які підлягають кінцевому оподаткуванню при їх виплаті; іноземні доходи. У нерезидента є: загальний місячний та річний оподатковуваний дохід з джерелом його походження з України; доходи з джерелом їх походження з України, які підлягають кінцевому оподаткуванню при їх виплаті.	Тотожні поняття

	Перший етап	Другий етап	Третій етап	Четвертий етап
База	Поняття відсутнє	Поняття відсутнє	Поняття відсутнє	Загальний оподатковуваний дохід (дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню), нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду, зменшеного на податкову знижку.

«Продовження дод. Б»

Пільги	20 категорій громадян	Суми виплат, що не включаються до сукупного оподаткованого доходу	Податкова соціальна пільга	Податкова соціальна пільга
Ставки	Застосовувалась прогресивна шкала зі ставками від 2% до 12%, мінімальна заробітна плата не оподатковувалась	Застосовувалась прогресивна шкала зі ставками від 10% до 50%, мінімальна заробітна плата не оподатковувалась	Основні: 13%; 15%	Основні: 15%, 20%, 18%

Джерело: складено автором на основі [3;4;5;6;8].

Система оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах

Країна	Характеристика податку
Польща	Діє малопрогресивна шкала оподаткування: 18% (до 85 528 польських злотих за рік або 30 545 дол. США), 32% – вище 85 528 польських злотих за рік. Для доходів від 0 до 8000 злотих застосовується податковий кредит у розмірі 1440 злотих, від 8000 до 13000 злотих – між 1440 та 556,02 злотих, від 13000 до 85528 – 556,02 злотих, від 85528 до 127000 злотих – між 556,02 до 0 злотих, більше ніж 127000 злотих – 0 злотих. Доходи подружжя оподатковуються окремо, але може складатись спільна податкова декларація за наявності певних обмежень. Податком з доходу обкладаються фізичні особи, які постійно проживають в Польщі та особи, які перебувають в країні понад півроку. Також оподатковуються доходи осіб, що проживають за кордоном, якщо джерело цих доходів знаходиться у Польщі.
Великобританія	Прогресивна шкала оподаткування. Застосовуються наступні ставки: - Початкова – 0% (застосовується для заощаджень до 5 000 фунтів) - основна – 20% (застосовується для доходу до 34 500 фунтів); - 40% (застосовується для доходу, що перевищує 34 501 фунт); - 45% (застосовується для доходу понад 150 000 фунтів).
Німеччина	Застосовується прогресивне оподаткування. Найнижча ставка – 14%, а перших 9 168 євро (18 336 євро для подружжя) звільняється від оподаткування. Найвища ставка 45% застосовується до доходу понад 265 327 євро (530 653 євро для подружжя). Додатково справляється солідарний податок у розмірі 5,5% та церковний податок у розмірі 8% або 9%.
Франція	Прогресивна шкала оподаткування. Мінімальна ставка становить 0% для доходів нижче 9 710 євро. Найвища ставка 45% застосовується до доходу вище 152 260 євро, додатково податок в розмірі 3% на частину доходу, яка перевищує 250 000 євро для однієї людини і 500 000 євро для подружньої пари і 4% для доходу, який перевищує 500 000 євро для однієї людини і 1 мільйон євро для сімейної пари; використовується система коефіцієнтів, депозити і дивіденди - 25%.

«Продовження дод. В»

Угорщина	Діє єдина ставка податку – 15%, депозити і дивіденди - 15%.
Швеція	Податок на доходи фізичних осіб сплачується на державному і місцевому рівнях. Загальнодержавні ставки податку складають: 20% – для доходів від 455 300 до 662300 шведських крон; 25% – на оподатковуваний дохід вище 662 300 шведських крон. Місцевий податок на доходи фізичних осіб встановлюється за фіксованою ставкою окремо на місцях. Середньозважена ставка складає 32,12%. Максимальна ставка податку на доходи складає близько 61%.
Італія	Ставки податку на доходи фізичних осіб коливаються від 23% до 43%, їх поділяють на п'ять груп. Перша група – доходи від 0 до 15000 євро оподатковуються за ставкою 23%. Друга група – доходи від 15001 до 28000 євро оподатковуються за ставкою 27%. Третя група – доходи від 28001 до 55000 євро оподатковуються за ставкою 38%. Четверта група – доходи від 55001 до 75000 євро оподатковуються за ставкою 41%. П'ята група – доходи вище 75000 євро оподатковуються за ставкою 43%. Крім того існують регіональний податок – від 1,23% до 3,33% та муніципальний податок – від 0% до 0,9%.
Латвія	Використовується плоска шкала оподаткування, ставка податку на доходи фізичних осіб складає 23%.
Австрія	Діє прогресивна система оподаткування персональних доходів. Нульова ставка застосовується до річного оподаткованого доходу, який не перевищує 11 000 євро. Ставка 55% застосовується до валового місячного доходу більше 1 000 000 євро.
Румунія	Плоска система оподаткування – ставка 16%.
Нідерланди	Податок розраховується шляхом застосування прогресивної шкали оподаткування. Застосовуються 3 класи: 1-й до 20 142 євро – 8,90%, понад 68 508 євро – 51,95%; 2-й застосовується фіксована ставка в розмірі 25%; 3-й відносно очікуваного доходу від заощаджень та інвестицій застосовується фіксована ставка податку в розмірі 30 відсотків.

Джерело: складено автором на основі [36;44;45].